

General maior (r)
Prof. univ. dr. Eugen E. POPESCU

DREPT INTERNAȚIONAL UMANITAR

**Dreptul conflictelor armate
Dreptul războiului**

Universul Juridic
București
-2011-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2011, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNȘOȚIT DE SEMNĂTURA
ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

POPESCU, EUGEN E.

Drept internațional umanitar - Dreptul conflictelor armate -

Dreptul războiului / general maior(r) profesor universitar dr. Eugen

E. Popescu. - București : Universul Juridic, 2011

Bibliogr.

ISBN 978-973-127-549-9

341.3(075.8)

REDACȚIE:

tel./fax: **021.314.93.13**

tel.: **0732.320.665**

e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL

telefon: **021.314.93.15; 0726.990.184**

DISTRIBUȚIE:

tel./fax: **021.314.93.16**

e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

COMENZI ON-LINE,

CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%

LISTA DE ABREVIERI

ANM	Arme de Nimicire în Masă
ANZUS	Tratatul încheiat în septembrie 1951, la San Francisco între SUA, Regatul Unit, Franța, Australia, Noua Zeelandă, Filipine, Thailanda și Pakistan.
CDI	Comisia de Drept Internațional
CED	Comisia Europeană a Dunării
CEDO	Curtea Penală a Drepturilor Omului
CENTO	Organizația Pactului Central sau Pactul de la Bagdad încheiat în 1955, între Regatul Unit, Iran, Irak, Turcia și Pakistan; în anul 1979, când s-a autodesființat.
CIJ	Curtea Internațională de Justiție
CIRC	Comitetul Internațional al Crucii Roșii
CPI	Curtea Penală Internațională
CSCE	Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa
DIU	Drept internațional umanitar
ECOSOC	Consiliul Economic și Social al Organizației Națiunilor Unite
EURODAC	Sistemul European de Identificare a Amprentelor
FMI	Fondul Monetar Internațional
GATT	Acordul General pentru Tarife și Comerț
ICNUR	Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați
INTERPOL	Organizația Internațională de Poliție Criminală
NATO	Organizația Atlanticului de Nord (abreviere în engleză - North Atlantic Treaty Organization și OTAN - Organization du Traite de l'Atlantique du NORD, prescurtarea în franceză)
OIM	Organizația Internațională a Muncii
OKW	Înaltul Comandament al Armatei Germane
ONG	Organizațiile neguvernamentale
OIR	Organizația Internațională pentru Refugiați
OSCE	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
OUA	Organizația Unității Africane
TMN	Consiliul de Control la Tribunalele Militare de la Nürnberg
TPI	Tribunalul penal internațional pentru Rwanda
UE	Uniunea Europeană
UNCTAD	Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare
UNESCO	United Nations Education, Science and Culture Organization; Organizația Națiunilor Unite pentru Educație și Cultură a fost fondată la 16 noiembrie 1945 și are sediul în Paris

ARGUMENT

În literatura de specialitate, această *ramură de drept internațional public se identifică cu denumirea de drept internațional umanitar, drept al războiului, drept al conflictelor armate sau drept aplicabil conflictelor armate*. Care ar putea fi oare termenul cel mai potrivit? După unii autori ar trebui să se facă distincție riguroasă între aceste denumiri. Ideea pleacă de la interzicerea prin Carta ONU a războiului de agresiune și, prin urmare, noțiunea de război nu mai trebuie uzitată sau cel puțin trebuie evitată. Eliminarea războiului se prezintă ca un ideal pentru omenire, greu de atins, cel puțin în vremurile pe care le trăim; războaiele continuă să existe, ele nefiind radiate din viața societății.

Termenii de *dreptul conflictelor armate și/sau dreptul aplicabil conflictelor armate*, reprezentat de Tratatul de la Haga, au fost creați pentru a înlocui termenul de *drept al războiului* din limbajul clasic. Termenii sunt folosiți în mod curent de unii autori, care apreciază, în mod cât se poate de justificat spunem și noi, că noțiunile de conflict armat și război sunt sinonime. În ultima perioadă, specialiștii au introdus termenul de *drept internațional umanitar*, adăugând termenului de *drept umanitar* de la Geneva, pe cel de *internațional*.

În ce ne privește, achiesăm părerilor acelor care conservă denumirea de **drept internațional umanitar** ca fiind cea mai potrivită noțiunii în discuție, atât în înțelesul larg, cât și în actualele împrejurări în care conviețuiesc statele și comunitatea internațională în ansamblul său. Această denumire sugerează mai bine apartenența acestei ramuri de drept, la dreptul internațional public, esența sa de protector al victimelor războaielor, dar sugerează mai puțin faptul că protecția juridică pe care o oferă, se referă numai în cazuri de conflict armat (război).

De aceea, în lucrarea de față, am folosit termenul de drept internațional umanitar, pentru a dovedi constanță și a nu deruta pe cititori. Considerăm că utilizarea oricăruia din cei patru termeni este cât se poate de corectă, dacă *însunează ansamblul regulilor de drept de natura cutumiară sau convențională, aplicabile în caz de conflict armat, internațional sau neinternațional, relațiilor dintre state, ca subiecte de drept internațional și, care se referă la forțele implicate, desfășurarea operațiunilor și a metodelor de luptă armată, utilizarea armamentelor și a tehnicilor militare, precum și la protecția victimelor, directe și indirecte ale războaielor*.

Dreptul internațional umanitar este, cum practica o dovedește, o ramură a dreptului internațional public în plină evoluție și foarte actuală. Dacă războiul nu a putut fi înlăturat din viața socială, dreptul internațional umanitar este un instrument de măsură între ceea ce este permis și ceea ce este interzis. El operează cu norme, principii, instituții și instrumente specifice, potrivit, dacă suntem riguroși din punct de vedere științific, celor trei domenii ale sale:

- ***dreptul războiului sau al conflictelor armate (internaționale și neinternaționale);***
- ***dreptul umanitar propriu-zis;***
- ***dreptul internațional penal.***

Noțiunea de drept internațional umanitar înglobează așadar, domeniul dreptului de la Haga al războiului, al conflictelor armate sau aplicabil conflictelor armate, dreptului umanitar sau dreptului de la Geneva și pe cel al dreptului internațional penal. Dreptul internațional umanitar alcătuiește o parte importantă a dreptului internațional public și cuprinde acele reguli care, în timp de conflict armat, sunt destinate să protejeze atât combatanții, cât și persoanele care nu iau sau nu mai iau parte la ostilități și, să limiteze, utilizarea mijloacelor și metodele de război. El reprezintă ansamblul de reguli internaționale, izvorâte din tratate sau cutume, care sunt special destinate rezolvării problemelor de natură umanitară, rezultate direct dintr-un conflict armat, fie de ***natură internațională***, fie de ***natură neinternațională***. Din rațiuni umanitare, aceste reguli restrâng dreptul părților la conflict, de a utiliza mijloace și metode de război la libera lor alegere și protejează persoanele și bunurile afectate sau care ar putea fi afectate de conflict.

Preocuparea comunității internaționale pentru protejarea victimelor s-a situat în ultimul timp în prim planul acțiunilor internaționale, dat fiind creșterea constantă a numărului de persoane ce cad victime împrejurărilor conflictelor armate, din ce în ce mai destructive, precum și sensibilității celor care vin în ajutorul victimelor de război. Latura militară a dreptului internațional umanitar este obiect de studiu și practică pentru forțele armate ale statelor implicate în conflicte armate. Nu ne vom ocupa în volumul de față de acest aspect, decât în măsura în care conflictul militar are relevanță asupra celorlalte planuri așa zise civile.

Dacă analizăm conflictele cu caracter intern, în care se confruntă forțe guvernamentale și insurgente, mai ales cele etnice și religioase, nu există nici un fel de rețineri sau control în exercițiul violenței și, din păcate, aproape nici un fel de punitate pentru cei ce comit crime împotriva umanității sau crime de război. Situațiile când autoritățile statale scapă de sub control desfășurarea evenimentelor, au impus apelarea la organizațiile umanitare din țara respectivă, pentru ca acestea să cheme la moderație și la respectarea dreptului internațional umanitar și drepturilor omului, soluție care s-a dovedit în mare parte falimentară și ineficientă, cel puțin până în momentul de față. La orizont, apare un alt pericol și mai înspăimântător, războiul terorist, cel mai hidos flagel, care folosește drept arme trupuri nevinovate de copiii, femei, bătrâni. Probleme cu totul speciale apar atunci când într-un conflict internațional intervin forțe armate din exterior, inclusiv sub egida Consiliului de Securitate, NATO, UEO etc.

Dacă până în august 1999 Consiliul de Securitate al ONU a refuzat să se angajeze oficial în acțiuni umanitare, în 1999 acesta elaborează și promulgă un document intitulat „*Respectarea Dreptului internațional umanitar de către forțele Națiunilor Unite*”, intrat în vigoare la 12 august 1999. Aplicarea acestui document, precum și a altora ce conțin și prevederi referitoare la conflictele fără caracter internațional nu a ameliorat soarta victimelor de război și a suferințelor umane în general. Mai mult, s-a pus în circulație noul concept de „pierderi colaterale” pentru tabăra adversă, întrucât pentru forțele proprii se utilizează termenul de „pierderi zero”. „Pierderile colaterale” sunt rezultatul nu atât al

operațiilor militare desfășurate conform normelor și principiilor de drept internațional umanitar, cât mai ales, al nerespectării acestora.

Trebuie să spunem că acest concept nu este admis de dreptul internațional umanitar. Pierderile colaterale nu pot fi o scuză sub pretextul că „se mai întâmplă”, așa este la război, conform maximei din dreptul roman - *a la guerre comme a la guerre*¹; normele de drept internațional umanitar sunt prescripții precise, atât în ceea ce privește obiectivele militare, cât și în ceea ce privește populația civilă, bunurile au caracter civil, inclusiv bunurile culturale și cele indispensabile supraviețuirii populației.

Protecția internațională umanitară a victimelor războaielor se pune și pe un alt plan. Omul este un produs al naturii, iar mediul natural reprezintă condiția esențială a existenței sale. În 1996, Federația Internațională a Societăților de Cruce Roșie și Semiluna Roșie, împreună cu alte organizații neguvernamentale au elaborat un Cod de conduită în cazul operațiunilor de ajutorare în caz de dezastru. Protecția victimelor inundațiilor catastrofale, care au afectat zone întregi ale globului, inclusiv România, cutremurelor de pământ catastrofale, incendiilor de păduri devastatoare, secetelor prelungite, uraganelor și taifunurilor, care au bântuit coastele a numeroase state, pericolul exploziilor reactoarelor centralelor nucleare-electrice ca urmare a unor cataclisme naturale (situația din luna martie 2011, din Japonia)², aduc la ordinea zilei necesitatea eficientizării acțiunilor umanitare, a elaborării unui cadru juridic mereu actual, care să acopere toate aspectele operațiunilor de ajutorare, de la logistică la asistență medicală. Despre aceste ultime aspecte însă, poate ne vom ocupa într-o altă lucrare viitoare.

Într-o lume a globalizării, pericolele care pândesc individul ce cade victimă nedreptăților sociale au un numitor comun, nerespectarea frontierelor naționale. Declarația Universală a Drepturilor omului, din 10 decembrie 1948, piatra de temelie a dreptului internațional al drepturilor omului, a enunțat pentru prima dată sensul comunității internaționale într-un „ideal comun ce trebuie atins de toate popoarele și toate națiunile” în domeniul drepturilor omului. În contextul celorlalte ramuri ale dreptului internațional, drepturilor omului și dreptul internațional umanitar, creionează imaginea de ansamblu a regulilor juridice și a instituțiilor create de-a lungul timpului, pentru protecția ființei umane față de arbitrarul autorităților și a pericolelor care o amenință, inclusiv pe timp de război.

Cunoscut ca perioada cu cea mai dinamică și densă în derulare a faptelor istorice, secolul al XX-lea, care nu este lipsit de conflicte armate, a cunoscut o dezvoltare contradictorie și complexă, fericită, dar în același timp dramatică prin consecințele proceselor și fenomenelor istorice derulate în plan economic, social – politic, militar ori spiritual.

Fără îndoială omenirea a cunoscut cea mai spectaculoasă evoluție, realizând cel mai ridicat nivel al dezvoltării economice și culturale. La polul opus, în acest secol al extremelor, sute de milioane de oameni au căzut și cad victime războaielor, consecințelor negative ale revoluțiilor din domeniul economic, politic, tehnico-științific, discriminărilor, epurărilor politice, etnice sau religioase, intoleranțelor de tot felul, abuzului de putere, economici subterane, organizațiilor criminale, corupției etc.

¹ La război ca la război – Această maximă este o expresie de justificare a războiului, în sensul că lupta armată permite distrugerii de obiective civile și provocări de mari pierderi de vieți omenești, inclusiv din rândul populației civile; urmând această maximă, se încalcă dreptul umanitar, legile și cutumele războiului.

² La data elaborării volumului nu se cunoștea mai mult despre această situație.

Vorbind de victimele conflictelor armate, trebuie să vorbim și de speranță, încredere, înțelegere, toleranță, umanitarism și sensibilitate la suferințele oamenilor. Victimele au devenit atât de numeroase, diversificate și complexe, încât statele mici și chiar cele mai puternice ale lumii actuale, nu-și pot proteja cetățenii pentru a nu ajunge în postura de a fi asistați și protejați sau atunci când au ajuns în această situație să poată să le ofere ajutoare oportune și eficiente.

Destinul omenirii trebuie gestionat împreună de comunitatea internațională. De aceea în marele front comun al forțelor internaționale angajate în protecția victimelor sunt angrenate în primul rând statele ca subiecte primare ale dreptului internațional, organizații guvernamentale și neguvernamentale, dar și o serie de oameni de știință și cultură, politicieni, militari, economiști, juriști, filozofi etc., adânc sensibilizați de nedreptățile suferite de semenii. Drumul este bun dar pașii făcuți sunt mici. Opinia publică trebuie să fie mai activă, și pe tărâmul luptei contra celor ce provoacă victime omenirii. Tot mai mulți oameni și, în primul rând tineretul, trebuie să cunoască instituțiile de drept internațional, normele și regulile elaborate și convenite de state în domeniu de care ne ocupăm, pentru a se alătura în deplină cunoștință de cauză, efortului internațional de prevenire, asistență și protecția victimelor.

Volumul de față a fost elaborat din nevoia de a pune la dispoziția celor interesați un pachet de informații care să inițieze în acest domeniu pe studenți, dar să ofere și o bază științifică pentru cei ce doresc să aprofundeze, modul în care principiile, standardele și instituțiile dreptului internațional public, organizațiile interguvernamentale și neguvernamentale, protejează victimele conflictelor armate, într-o lume globalizată, complexă și contradictorie.

Lucrarea noastră se vrea un studiu științific cu caracter juridic, în domeniul dreptului internațional umanitar, propunându-și, ca obiective:

- ***cunoașterea principiilor fundamentale, a normelor și instituțiilor juridice de drept internațional umanitar;***

- ***analiza principalelor instrumente juridice internaționale în domeniu, în contextul evoluției reglementărilor și cerințelor internaționale, de ansamblu, în epoca contemporană;***

- ***dezvoltarea gândirii juridice și înțelegerea instituțiilor de drept internațional umanitar în raport cu instituțiile juridice studiate în cadrul celorlalte discipline ale dreptului.***

Încercăm să dovedim, că scopul dreptului internațional umanitar, în sens obiectiv, nu este cel de a interzice războiul, ci de a-i reduce urmările distructive, de a diminua suferințele ce le cauzează și acel „rău superfluu” produs ca urmare a utilizării armamentului specific conflictelor armate și, de a elimina pierderile și pagubele inutile, deci de a asigura protecția juridică internațională umanitară a bunurilor, beligeranților și nebeligeranților, vizând în principal:

- *utilizarea și protecția forțelor;*
- *restricționarea folosirii unor arme și tactici de război;*
- *protecția juridică a civililor și a bunurilor care nu sunt obiective militare în perioade de război;*
- *jurisdicția penală internațională.*

CAPITOLUL I

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA CONCEPTUL DE RĂZBOI

Secțiunea I

Definiția războiului

Orice demers serios despre obiectul și problematica dreptului internațional umanitar începe în mod firesc cu referiri, fie ele cât de sumare, la paradigma *războiului*. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât persoanele cărora li se adresează normele, regulile ori instituțiile sale, cunosc puțin (cu excepția militarilor și câtorva istorici) despre acest fenomen social-politic foarte complex. Tineretul studios trebuie informat atât cu noțiunile de bază ce privesc acest fenomen, cât și cu regulile generale, normele, principii și instituțiile ce-l reglementează. *Războiul* – spunea Niccolo Machiavelli - *este o treabă a celor tineri și ei sunt cei mai în măsură să vorbească despre el, căci ei sunt cei mai capabili să-l ducă la bun sfârșit.*¹

Importanța cunoașterii fenomenului de care ne ocupăm nu necesită prea multe explicații. Marii gânditori ai umanității au lăsat numeroase studii și aprecieri cu valoare de adevăr și în zilele noastre. „*Războiul este o problemă de importanță vitală pentru stat, domeniu al vieții și al morții, calea care duce spre supraviețuire sau spre nimicire. E neapărat necesar să fie studiat temeinic.*”²

Subliniind complexitatea fenomenului război, *Heraclit din Efes* spunea că „*Războiul este părintele și regele tuturor lucrurilor; pe unii îi face zei, pe alții oameni, pe unii robi, pe alții liberi*”, după scopurile pe care le urmăresc.

La rândul său *Napoleon Bonaparte*, recunoscut ca cel mai de seamă strateg militar al epocii moderne spunea că „*Războiul este totul, artă și creație*”; se subliniază aici, nu numai caracterul social, multilateral și total al angajării tuturor forțelor ei, și latura spirituală, artistică și creatoare, care aparține desigur personalităților ce pregătesc și duc războaiele.

Dimensiunea, rolul și funcțiile războiului au fost ilustrate în cel mai expresiv mod, de către *Carl von Clausewitz*, care prin celebra sa definiție a concluzionat că războiul este *o continuare a politicii cu alte mijloace, și anume, cu mijloace violente*. Politica exercită o puternică presiune fizică asupra adversarului, utilizând forța armată, cu scopul principal de a aduce adversarul din nou la masa tratativelor (negocierilor) și a obține în urma războiului, avantajele pe care și le-a propus.

Politica recurge la război numai atunci când și-a epuizat toate mijloacele nonviolente, războiul fiind ultima soluție, *ultima ratio*. Așadar, războiul este strâns legat de interesele politice și nu de o anumită conjunctură sau blocajul unei situații strategice ori de alți factori aleatori.

¹ Niccolo Machiavelli, *Arta războiului*, Editura ANTET, p. 72.

² Sun Tzu, *Arta războiului*, Editura AURELIA, Oradea, 1996, p. 3.

Indiferent de unele opinii mai recente, considerăm că războiul nu poate fi decupat din sfera politicii. Din această cauză, el nu poate fi exclus din viața socială, decât prin eliminarea sau neutralizarea politicii care l-a generat și întreținut. *Immanuel Kant* considera că soluția eradicării războaielor era aceea a *Statului cosmopolit universal*. În zilele noastre fenomenul *globalizării* poate fi socotit ca o nouă modalitate de a realiza acel stat cosmopolit de care vorbea Kant.

Întrebarea firească ce se pune este aceea dacă globalizarea într-o viziune ceva mai simplificată, poate elimina din viața internațională actuală, războaiele dintre state. Răspunsul nu este ușor de dat. Corelația *globalizare – război* este un subiect incitant, destul de generos, dar foarte complex și care face obiectul unei analize de sine stătătoare.

Dintr-o altă perspectivă, așa după cum am menționat și noi în volumul *Drept internațional public*, Editura Alma Mater, Sibiu, 2007, tot mai mulți autori consideră că *suveranitatea* este principala cauză a războaielor și că renunțarea la ea sau diminuarea acesteia, ar putea însemna eliminarea cauzelor războaielor.

Numeroasele teorii ale *suveranității limitate* pun în evidență faptul că, într-adevăr, limitarea suveranității statelor, contribuie la eliminarea războaielor dintre state, dar în același timp, acest proces generează și slăbirea statelor, care devin astfel pradă mai ușoară în calea agresiunii. Cunoscutul politolog și istoric *Francis Fukuyama* susține că, în general, politica mondială, mai ales după cel de-al doilea război mondial a fost aceea de a slăbi statul, situație care nici pe departe nu a generat înlăturarea cauzelor conflictelor sociale internaționale, ci dimpotrivă: „*Slaba guvernare subminează principiul suveranității, pe baza căruia s-a constituit ordinea internațională post-westfaliană. Iar acest lucru se întâmplă pentru că problemele pe care le generează statele slabe pentru ele însele și pentru altele, măresc enorm probabilitatea ca altcineva din sistemul internațional să caute să intervină în afacerile lor pentru a rezolva problemele cu forță*”.¹

Războiul este strâns legat de state de atributul lor fundamental – *suveranitatea*. Tocmai slăbirea și falimentarea unor state generează în comunitatea internațională sărăcie, criminalitate crescută, consumuri de droguri, terorism și război. Parafrazându-l pe autorul citat, tendința politicii mondiale a fost aceea de a slăbi statalitatea.

Datorită faptului că în sec. al XX-lea unele state erau prea puternice, tiranizau propria populație și comiteau acte de agresiune împotriva vecinilor, mai slabi, care le opuneau o rezistență scăzută. Sfârșitul războiului rece a multiplicat numărul statelor slabe, aflate în căutarea identității democratice și, care se găsesc în procesul de construire a suveranității, de întărire a instituțiilor proprii de guvernare. „*Aceste state slabe au început să reprezinte amenințări la adresa ordinii internaționale pentru că sunt surse de conflicte și încălcări grave ale drepturilor omului, precum și pentru că au devenit potențiale terenuri fertile pentru noul gen de terorism, care poate ajunge până în lumea dezvoltată*”.² Iată de ce, se consideră că după evenimentele din 11 septembrie 2001, obiectivul fundamental al politicii mondiale, pentru evitarea războiului, ar trebui să fie acela de a găsi modalitățile întăririi statalității, a suveranității statelor.

¹ Francis Fukuyama, *Ordinea mondială în secolul XXI*, Editura Antet XX Press, 2004, p. 24.

² Francis Fukuyama, *Construcția statelor*, Editura ANTET, 2004, p. 126-127.

În literatura de specialitate se găsesc numeroși autori care au încercat definirea războiului pe baza unor criterii mai mult sau mai puțin obiective. Ei au pornit în analizele făcute de la originea și caracterul acestui fenomen, punând în evidență factorii care îl determină, condiționează și influențează.

Unii socotesc războiul ca fiind generat de însăși *natura omului*, care se naște cu spirit agresiv, care se manifestă în planul social în anumite condiții (teoriile clinice); alții consideră războiul, un rău necesar, un *stimulent* al progresului social și tehnologic, al însănătoșirii spirituale a popoarelor, a realizării și instaurării ordinii în viața socială internă și internațională. Marxiștii definesc războiul ca pe un fenomen social complex și contradictoriu, apărut odată cu *statornicirea relațiilor de proprietate privată, a claselor sociale antagoniste și a statului*.

Dicționarele, în marea lor majoritate, *definesc războiul ca un conflict armat (de durată) între două sau mai multe grupuri, categorii sociale sau state, pentru realizarea unor interese economice și politice*. Este o definiție corectă dar, după părerea noastră destul de sumară și insuficientă pentru cei ce studiază dreptul internațional umanitar.

Achiesăm la opiniile potrivit cărora **războiul - ca instrument al politicii - este forma cea mai violentă de manifestare a conflictului social, între grupuri mari de oameni, organizate din punct de vedere militar (structuri organizaționale), care folosesc lupta armată pentru atingerea scopurilor urmărite, ceea ce imprimă acestui fenomen un puternic caracter distructiv.**

Așadar, războiul nu este o simplă ciocnire de forțe ci, o confruntare violentă de cea mai mare amploare, existând în exclusivitate în spațial social; războiul nu este nici o „răfuială” între un număr restrâns de persoane rivale ci, o confruntare violentă între grupuri mari de oameni, care dispun de organizare militară, forțe și mijloace capabile să ducă lupta armată; de asemenea, nici un alt conflict social nu produce distrugerii catastrofale ca războiul.

Considerăm că *termenul de război* este sinonim cu cel de *conflict armat*. Unii dau termenului de conflict armat înțelesul unui tip de conflict social de mai mică amploare, în care una din părțile beligerante, cu toate că dispune de forțe armate organizate, beneficiază de opțiunea de a da o ripostă armată. Fără a intra în detalii, arătăm numai faptul că similitudinea dintre termenii *război* și *conflict armat* este aproape unanim acceptată în literatura militară și juridică internațională de specialitate, chiar dacă în ce privește obiectivele demersului nostru, se face distincție între dreptul războiului și dreptul conflictelor armate. Această distincție este operabilă mai mult pentru a se pune mai bine în evidență cele două instituții fundamentale ale dreptului internațional umanitar: *dreptul de la Haga și dreptul de la Geneva*.

Revenind la definirea războiului, trebuie arătat faptul că maniera de a-l defini prezentată mai sus, nu exclude formula războiului ca o continuare a politicii cu mijloace violente a lui Clauzewitz, care este o expresie reală și esențială. Considerăm că războiul trebuie privit în continuare ca fenomen **social-istoric, o continuare a politicii cu alte mijloace, o confruntare violentă, între toate componentele activităților sociale fundamentale: politica economică, psihologică, morală, tehnologică, ideologică, informațională etc.**, având ca **element central confruntarea militară – lupta armată – ca instrument al promovării intereselor politicii**.

Privitor la **componenta politică** trebuie să arătăm că războiul este mai mult decât o continuare a politicii cu mijloace violente. El devine instrumentul politicii prin care aceasta își realizează interesele fundamentale. Unii apreciază că războiul nu este o continuare a politicii, ci sfârșitul ei. Ei afirmă că atunci când politica nu reușește începe războiul. De fapt, politica nu se epuizează și ea continuă sub o altă formă, pentru că războiul este doar un instrument al politicii, o parte a acesteia, brațul ei înarmat, forța sa armată.

Am putea fi de acord cu susținătorii ideii de mai sus, numai într-un singur caz, atunci când vorbim de războiul nuclear, de tip mondial. În această situație, politica nu mai poate să continue, pentru simplul fapt că se autodistruge. Reținem în concluzie că determinările politice sunt esențiale în declanșarea și întreținerea confruntărilor sociale violente. *Politica pornește războiul, îl alimentează cu forțe și mijloace materiale și umane și, să nu uităm nici o idee importantă, că tot politica poate să-l și oprească, atunci când nu este prea târziu.*

Privind **componenta economică** a confruntărilor sociale violente, aceasta se prezintă sub forma a două determinări: ca *factor de potențial* și ca *scop*. Nu se poate gestiona un război dacă lipsesc mijloacele de susținere în teatru de operații: materiale, umane, financiare etc. Pe de altă parte, determinările economice se constituie ca scop declarat sau tacit al războiului. Războaiele, din cele mai vechi timpuri și până astăzi, se poartă pentru obținerea de avantaje economice și, pe această bază, pentru creșterea și consolidarea potențialului economic.

Cele prezentate nu epuizează gama tuturor elementelor care stau la baza definirii fenomenului război, întrucât mai sunt și altele, mai mult sau mai puțin importante, într-o fază sau alta a derulării războaielor. Cei doi factori determinanți prezentați mai sus (factorul politic și cel economic), se completează cu o paletă mai largă, care, deși nu sunt determinanți, influențează declanșarea și deznodământul războaielor, așa cum ar fi: *morala, potențialul tehnico-științific, cultura și civilizația, factori sociali, geografici, demografici, psihologici, diplomatici, informaționali etc.*

Recurgând la gândirea aceleiași cunoscute personalități în domeniu – F. Fukuyuma – acesta aprecia că „...există și alte aspecte ale motivației umane, care nu au nici o legătură cu economia și în care își au originea discontinuitățile istoriei – majoritatea războaielor, erupțiile bruște ale pasiunilor religioase, ideologice sau naționaliste, care au dus la fenomene ca Hitler și Khomeini .”¹

Secțiunea a II-a **Clasificarea războaielor**

Înainte de a trece la o clasificare a războaielor trebuie să spunem că unii termeni improprii, larg uzitați ca fiind sinonimi cu noțiunea de război, ies din conținutul semantic al definiției date de noi în subcapitolul anterior. Analizând definiția în discuție, se desprind următoarele componente ale conținutului semantic al noțiunii de război:

¹ Francis Fukuyuma, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, Editura Paideia, p. 139.

- forma cea mai violentă de manifestare a conflictului social;
- participanții la conflict sunt grupuri mari de oameni;
- forțele participante sunt organizate din punct de vedere militar (structuri organizaționale);
- utilizarea forței sub forma *luptei armate*¹ pentru îndeplinirea scopurilor politice;
- conflictul are un puternic caracter distructiv asupra mijloacelor (bunurilor) materiale, umane (combatanți, necombatanți, populație civilă) sau mediului ambiant (apă, aer, spațiul cosmic).

Aceste componente care definesc noțiunea de război formează împreună un tot unitar și, de aceea, ele reprezintă într-o modalitate cumulativă și nu alternativă conținutul semantic al noțiunii în discuție. Din succinta caracterizare a formelor de război atipice pe care le vom prezenta în continuare, se va observa ușor că unele din componentele prezentate lipsesc sau apar altele noi, cu alt înțeles, ceea ce ne face să afirmăm că noțiunile respective nu se referă la războiul propriu zis.

De cele mai multe ori, teoriile cu privire la tipurile de conflicte armate se elaborează ținându-se seama de o serie de criterii obiective și subiective, care tind să realizeze o tipologie sau clasificare cât mai cuprinzătoare, cu utilitate mai ales în științele militare și social-politice. În ce ne privește, vom face o scurtă prezentare a diferitelor tipuri de războaie, pentru a înțelege mai bine domeniul dreptului internațional umanitar, temeiul elaborării, difuzării și aplicării normelor, regulilor și instrumentelor sale.

Din varietatea de criterii de clasificare a războaielor oferite de teoreticienii militari (și nu numai), aducem în atenția cititorilor noștri pe următoarele:

- criteriul moral-politic;
- cadrul de desfășurare a ostilităților;
- echilibrul forțelor care se confruntă;
- mijloacele militare întrebuințate;
- amploarea spațială și temporală;
- sistemul de alianțe;
- caracteristicile strategice și operaționale în teatre ș.a.;
- timpul în care se desfășoară ș.a.

În continuare, ne vom referi succint la câteva din aceste criterii. Primul dintre acestea, cel moral-politic este cel mai des utilizat, dar și cel mai subiectiv. El împarte războaiele în *drepte* și *nedrepte*. O asemenea împărțire trebuie neapărat raportată și analizată, din perspectiva identificării condițiilor, necesităților și cerințelor obiective ale perioadei istorice în care s-au desfășurat confruntările armate violente: condiții social-istorice; interesele fundamentale ale beligeranților și a forțelor militare, sociale și moral-politice interne și internaționale implicate; scopurile imediate și ulterioare, declarate sau tacite urmărite; mijloacele folosite pentru atingerea scopurilor; opiniile exprimate în plan internațional; urmările post-conflict ș.a.

¹ Lupta armată – reprezintă angajarea violentă a forțelor armate (permanente și mobilizate) a armamentului și tehnicilor militare de luptă, pe baza normelor, principiilor și regulilor artei și strategiei militare.

Războaiele de apărare sau cele de cuceriri, pot fi catalogate drepte sau nedrepte, de către beligeranții însuși și forțele care-i susțin, transferând războiul din plan fizic în plan politico-ideologic. De asemenea, un război dus împotriva independenței și suveranității unui stat, poate fi considerat drept, dacă societatea internațională prin organismele sale abilitate, îl consideră ca atare. Astfel, deși ar exista nevoia unei discuții mai temeinice pe această temă, putem admite că războaiele drepte, din punct de vedere al interesului internațional, războaiele din ultimul timp purtate în fosta Iugoslavie, Irak sau Afganistan.

Din punct de vedere al echilibrului forțelor care se confruntă, războaiele pot fi *simetrice și asimetrice*. Războiul simetric este războiul clasic, între forțe asemănătoare, relativ echilibrate cantitativ și calitativ; în realitate războaiele nu sunt simetrice ci, asimetrice. Asimetria este la fel de veche ca și războiul însuși; ea se referă la diferențieri care pun forțele beligerante în poziții avantajoase sau dezavantajoase; presupune valorificarea diferențierilor pentru a obține avantaje asupra adversarului. *Asimetria în război, presupune ansamblul acțiunilor diferite de cele ale adversarilor în scopul maximizării propriilor avantaje, al valorificării slăbiciunilor adversarului pentru obținerea victoriei. „Întreaga artă a războiului - spunea cunoscutul strateg militar chinez antic Sun Tzu – se bazează pe înșelăciune”¹.*

Cercetătorii americani au fost primii care au dat o definiție oficială asimetriei. „...*Abordările asimetrice urmăresc, în general, un impact psihologic major, ca de exemplu șoc și confuzie, care-i afectează adversarului inițiativa, libertatea de acțiune și voința. Metodele asimetrice solicită o apreciere/evaluare a vulnerabilității adversarului. Abordările asimetrice folosesc des tactici noi netradiționale, arme sau tehnologii diferite și pot fi aplicate la toate nivelurile războiului-strategic, operativ și tactic - precum și în întreg spectrul operațiilor militare.*”²

Un tip aparte de război asimetric, de cea mai mare actualitate este *războiul antiterorist*. Lupta împotriva terorismului este în prezent considerată ca o acțiune de autoapărare individuală și colectivă fundamentală a comunității internaționale. Se poate spune că în zilele noastre terorismul s-a internaționalizat, amplificat și cronicizat. Actele comise la 11 septembrie 2001, de grupul de teroriști musulmani au inaugurat epoca războiului terorist. Ca răspuns, are loc în zilele noastre, un război anti-terorist, de amploare care, din păcate, se prelungește nepermis de mult, condus de SUA în Irak și Afganistan, la care au participat și forțe românești.

Cu privire la cadrul războaielor, acestea se împart în funcție de tipurile de actori participanți, în războaie *statale și nonstatale sau civile*. În cadrul unui război civil, actorii nestatali au ca scop tocmai dobândirea statutului de actori statali, deși în aparență, în anumite etape de desfășurare a războiului, pot apărea și actori statali în combinație cu cei nestatali.

Războiul civil este un conflict armat în care fracțiunile aflate în confruntare sunt segmente ale populației aceleiași țări, imperiu sau diviziune politică și au ca sursă lupta pentru controlul puterii în stat. Ca orice război, și cele civile pot avea cauze religioase,

¹ Sun Tzu, *Arta războiului*, op. cit., p. 11.

² Vasile Paul, *Asimetria strategică - riscuri, amenințări și conflicte asimetrice*, Editura D.B.H., București, 2001, p. 19.

etnice sau economice. Unele războaie civile sunt descrise ca fiind revoluții când în urma acestora rezultă schimbări sociale majore. După unii, revoltele populare sunt războaie civile numai dacă sunt însoțite de lupte armate, cu participarea structurilor militare.

De aceea, o revoltă se transformă în război civil când acțiunile angajate în conflict dispun de forțe militare. Mai putem arăta aici, faptul că alți istorici definesc războiul civil ca pe un conflict cu violență susținută, de durată, între fracțiuni organizate sau între regiuni bine stabilite, aparținând aceleiași țări, indiferent dacă acestea se manifestă sau nu prin acțiuni militare. Până la urmă trebuie arătat că nu se poate face o distincție netă între *război civil și revoluție*; o răscoală sau o revoltă se poate transforma într-un război în anumite împrejurări: revolta din anii 1640, care a răsturnat (temporar) monarhia engleză e cunoscută ca război civil englez; revolta coloniștilor americani din anii 1770, împotriva regimului britanic, desfășurată după scenariul tipic al războaielor, cu lupte purtate între structuri militare, e cunoscută ca revoluție americană; revoltele populare începute la data când se lucra la prezentul volum, în ianuarie 2011, în Tunisia, Albania, Yemen, Siria sau Egipt, se pot transforma în războaie civile sau revoluții.

Din punct de vedere al mijloacelor militare întrebuințate, războaiele pot fi:

- *convenționale*;
- *neconvenționale* (energii noi, tehnici ecologice, războiul psihologic, războiul psihotronic și geofizic, războiul informatic ș.a.);
- de *nimicire în masă* (nuclear; chimic; bacteriologic; mixt);
- *cosmice*.

Important este pentru demersul nostru să spunem câteva cuvinte despre armele de nimicire în masă. *Arma nucleară* (bomba atomică) are ca esență explozia nucleară a unor elemente radioactive prin fenomenele de fisiune și fuziune, producând distrugerii inimaginabile prin următorii factori destructivi: emisiunea de lumină, unda de șoc, radiația penetrantă și contaminarea radioactive. A fost folosită de către SUA în cel de-al doilea război mondial, împotriva celor două orașe japoneze Hiroșima (6 august 1945) și Nagaschi (9 august 1945), cu urmări catastrofale, care s-au perpetuat până în zilele noastre.

În prezent, arma nucleară este deținută de cele cinci state membre permanente ale Consiliului de securitate, SUA, Rusia, Regatul Unit, Franța, respectiv China, India și probabil, la nivel tactic, de Pakistan și Israel. Pe parcursul volumului nostru vom prezenta principalele norme ale dreptului internațional, referitoare la regimul acestei categorii de armament.

Arma chimică se bazează pe efectul deosebit de nociv al unor substanțe chimice, care provoacă incapacitatea totală sau parțială de luptă a adversarului, inclusiv moartea: iperită, levizită, dioxina, tabun, sarin, napalm etc. și tot felul de mijloace incendiare.

Arma bacteriologică transformă în arme de nimicire în masă viruși și bacterii, care produc traumatisme grave personalului (boli mintale, variola, antrax, ebola, holera, ciurma, diferite tipuri grave de gripă ș.a.). De asemenea, cu privire la regimul juridic al armelor chimice și bacteriologice ne vom referi pe parcurs.

Din punct de vedere al amplitudinii spațiale, războaiele pot fi: *statale, bistatale, regionale și mondiale*. Războaiele statale sunt acelea care se poartă în interiorul granițelor unui

singur stat, așa cum sunt războaiele civile, pe care le-am prezentat mai sus; războaiele bistatale se duc între două state, iar celelalte între mai multe sau toate statele.

În funcție de criteriul temporal, războaiele pot fi: *trecute, actuale și viitoare*. În continuare, un mic comentariu cu privire la **războiul viitorului**, care întotdeauna trezește interes, mai ales în rândul tinerilor, și care, *de lege ferenda*, preocupă și dreptul internațional, îndeosebi componența sa umanitară.

Cei mai mulți specialiști și personalități științifice consideră că războiul viitorului va fi tot o continuare a politicii prin mijloace violente, folosindu-se forțe militare, dar și o puternică extensie spre utilizarea de forțe non-militare. Eradicarea războiului din societate, nu este posibilă, cu toate măsurile întreprinse mai ales cu caracter politic, juridic și militar. Afirmatia de mai sus nu este deloc îmbucurătoare, dar este reală.

Cu toată legislația internațională în domeniu, războiul continuă să existe; armonia preconizată a se instaura între statele lumii, nu a fost posibilă cu toate eforturile făcute. Potrivit politologilor și specialiștilor militari, în practica războiului se vor manifesta cel puțin *două tendințe*: restrângerea paletei tipologiei războaielor la cele convenabile statelor care dispun de putere economică și militară și păstrarea gamei largi de conflicte armate (tipuri clasice și noi) în practica strategică a țărilor cu nivele mai scăzute de dezvoltare. Aceasta înseamnă că victoria în războaiele viitoare, va aparține acelor state (grupări de state) care vor dispune de forțe și mijloace militare și non-militare, bazate pe un puternic potențial tehnico-științific, cultural, economic, psihologic, mediatic, informațional, cosmic. Prezentăm în continuare câteva forme probabile ale războaielor viitoare:

Războiul economic este o luptă continuă pentru supraviețuire din partea unor state și pentru supremație din partea altora. El are un caracter continuu, cu nivele de creștere și descreștere, în funcție de complexitatea factorilor care îl generează și influențează. Speculând consecințele negative ale globalizării, unii teoreticieni avansează ideea că ne găsim de fapt în faza unui război economic, condus la diferite nivele de firme și state în căutarea supremației.

La fel ca la război, statele, grupările de state, societățile comerciale naționale și transnaționale, oligarhiile financiare naționale, regionale și mondiale, firmele, disputându-și interesele și rivalitățile în cursa pentru obținerea de profituri maxime, determină de cele mai multe ori distrugerea adversarilor.

Războiul economic nu este însă un război propriu-zis; el este guvernat de propriile legi și nu constituie obiectul de studiu al dreptului internațional umanitar. L-am prezentat succint, ca și pe războiul rece (așa cum o să vedem în continuare), pentru a ne feri de confuzii și, pentru a sublinia, diferența specifică în definirea războiului propriu-zis. Factorul economic rămâne însă determinant pentru fizionomia războiului propriu-zis, constituindu-se într-o expresie a legii de potențial și desemnându-se drept cauza, condiție fundamentală, suport și scop al acestuia.

Războiul informatic este cel mai complet și mai necesar suport al războiului propriu-zis; este un război continuu și se bazează pe confruntarea în vederea obținerii controlului vectorului informațional. Emil Străinu – personalitate în domeniu din care am mai citat, apreciază că în linii mari, războiul informatic cuprinde acele acțiuni desfășurate în timp de pace, criză sau război, îndreptate asupra sistemelor informatice ale adversarului, în

scopul supravegherii neutralizării, intoxicării, dezinformării sau distrugerii unor ținte ale sale, concomitent cu protejarea propriilor rețele și obiective informatice.

Războiul mediatic este cel mai recent apărut în cadrul războaielor informaționale și se datorează în primul rând adâncirii (extinderii) fenomenului de globalizare. Structurile mediatice generează o nemaiîntâlnită posibilitate de comunicare. Realitatea poate fi rapid modificată prin schimbarea opiniilor oamenilor; prin mijloace mediatice specifice, sentimentele, atitudinile și comportamentele oamenilor, pot fi induse sau fabricate.

Victoria în războaiele actuale, dar mai ales în cele viitoare, nu mai ține numai de factorul militar cantitativ ci, și de informație, diversiune, manipulare, spionaj, șiretenie, înșelătorie, arta militară, calitatea comandanților, psihicul luptătorilor etc.

Războiul psihologic. Nici această varietate de război nu este un război propriu-zis, în sensul celor prezentate de noi. Apreciem că războiul psihologic, precum și alte expresii circumscrise noțiunii în discuție, nu sunt decât componente ale războiului, care-i dau substanța, consistență și complexitate. Cu peste 2500 de ani în urmă strategul chinez Sun Tzu a încercat o sistematizare a mijloacelor și tehnicilor de război psihologic în celebra sa lucrare *Arta războiului*. De-a lungul timpului, arsenalul războaielor psihologice s-a dezvoltat neîncetat, transformându-se astăzi, într-o formidabilă forță utilizată în conflictele armate.

Arsenalul psihologic al războiului se bazează pe descoperiri ale unor științe de vârf cum ar fi psihologia, neurologia, sociologia, cibernetica. Creșterea pericolului psihologic al războiului a determinat specialiștii să ceară încriminarea și sancționarea agresiunii psihice, prin norme ale dreptului internațional, hotărâri ale ONU acte normative interne ale statelor. Legiuitorii mondiali și naționali nu au acordat până în prezent importanța cuvenită acestor tipuri de reglementări, fie că sunt beneficiarii direcți ai acțiunilor de război psihologic, fie că nu le înțeleg, fie că pur și simplu sunt ignoranți și lipsiți de responsabilitate.

Agresiunea psihologică vizează exclusiv ființa umană neglijându-se în totalitate latura materială, scopul declarat sau tacit fiind acela de a slăbi, neutraliza sau distruge discernământul, conștiința și voința, de a crea confuzii psihice, a reduce capacitatea de analiză și sinteză, de reducere a încrederii, speranței și optimismului etc. Acțiunile se desfășoară în ascuns, de persoane care nu par agresive și nu ies cu nimic în evidență; se folosesc arme speciale, dar obișnuite: amenințarea, iluzia, zvonul, intimidarea, șantajul, compromisul, informația, cuvântul, imaginea; scopurile declarate sunt plauzibile, credibile, tâlcul lor ascuns fiind și greu de descifrat. Cele mai perverse forme de război psihologic sunt dezinformarea și manipularea.

„Războiul geografic - este una din formele posibile de manifestare a războiului viitorului. El constă într-un sistem de acțiuni care vizează provocarea unor fenomene naturale, calamități și catastrofe cu influențe nocive asupra mediului de viață al oamenilor, localităților, terenurilor agricole, sistemelor de comunicații, cu scopul realizării unor obiective importante, între care se situează și distrugerea potențialului și resurselor adversarului.”¹

¹ General de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Principii ale războiului și luptei armate*, Editura Universității naționale de apărare, București, 2003, p. 94.

Războiul geofizic „... își bazează modul de acțiune pe tehnicile de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare.”¹ Efectul geofizic se realizează în urma provocării unor fenomene naturale (avalanșe, uragane, ploi torențiale, erupții vulcanice, cutremure, creșterea catastrofală a nivelului apelor etc.), modificarea gravă a compoziției aerului și apei, a climei, formelor de relief etc.

În ultimul timp, în continuarea războiului geofizic se vorbește tot mai mult și de *războiul psihotronic* sau *parapsihologic*, bazat pe acțiuni extrasenzoriale, paranormale. Unele realizări în acest domeniu puțin cunoscut, au intrat în uzul curent al instituțiilor militare ale marilor puteri politico-militare, a serviciilor lor secrete, cât și a unor puternice grupări teroriste internaționale și ale crimei organizate.

Depășind prejudecățile acumulate despre fenomenele din domeniul psihotronicii sau paranormalului, atitudinea oamenilor de știință americani (de ce oare tot americanii?) a început să se schimbe radical. În SUA, fenomenele paranormale sunt studiate în mari universități cum ar fi Stanford din California și Harvard din Boston.

Războiul cosmic nu este altceva decât extinderea spațială a războiului. În prezent spațiul cosmic este străbătut de numeroase aparate de cercetare, sateliți artificiali, sisteme de arme și informaționale. La acestea se adaugă rachetele balistice, sistemele antirachetă, de cercetare a ionosferei și de utilizare a ei pentru câștigarea supremației informaționale și lovirea din spațiu a țintelor terestre cu înaltă precizie. Nimeni nu mai poate astăzi nega posibilitatea extinderii confruntărilor militare violente în spațiu, cu urmări dezastruoase pentru omenire, unele încă nebănuite cu mijloacele științifice actuale.

Utilizarea spațiului cosmic exclusiv în scopuri pașnice, a făcut obiectul a numeroase instituții de drept internațional, care interesează, nu numai statele care dețin tehnologie cosmică, ci întreaga societate internațională. Elaborarea unor norme și principii juridice, care să reglementeze relațiile dintre state în explorarea și exploatarea cosmosului, au apărut odată cu expansiunea cercetării științifice și a rezultatelor practice obținute în domeniu, mai cu seamă în Rusia și SUA.

Spațiul cosmic nu poate fi folosit după bunul plac al statelor care dețin mijloacele tehnice și sateliți de pătrundere în el. Statele nu pot dispune de o libertate absolută de acțiune în spațiu extraatmosferic. Cosmosul nu trebuie să fie un „vacuum juridic” și, ca urmare, statele trebuie să fie obligate să respecte un regim de norme juridice, care să exprime și să ocrotească interesul comunității internaționale.

Secțiunea a III-a

Războiul rece un război atipic

Perioada anilor 1947-1991 este cunoscută și, de acum consacrată, ca perioada *Războiului rece* și a *Cortinei de fier*, în care *relațiile internaționale se caracterizau printr-o confruntare deschisă, nonmilitară și limitată, între două mari grupuri de state cu ideologii și sisteme politice diametral opuse.*

¹ Emil Străinu, *Războiul geofizic*, Editura Bogdana, București, 2003, p. 12.

Ca mijloace utilizate, Războiul rece a uzitat presiunea politică, ideologică și economică; manevre diplomatice; ajutorul selectiv; asasinatul; propaganda desantată; descurajarea militară; amenințarea cu forță; operațiuni militare de mică amploare; demonstrații de forță etc. Războiul rece este de fapt termenul folosit pentru a desemna confruntarea dintre cele două mari puteri: SUA și URSS, fiecare situându-se în fruntea unor alianțe de mare forță.

Războiul a fost „rece” deoarece confruntările dintre cele două mari grupări de state au fost reci, în sensul că tensiunile existente nu s-au înfierbântat și nu au degenerat într-un conflict armat violent. Cele două grupări de forțe erau:

❖ *Blocul oriental sau răsăritean* sub hegemonia URSS și din care făceau parte statele în care, cu sprijinul decisiv al armatelor sovietice, au fost instaurate regimuri de sorginte comunistă: Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia, România și Ungaria;

❖ *Blocul occidental sau apusean*, lumea liberă, non-comunistă, în frunte cu SUA.

La nivel politico-militar confruntarea se manifesta între cele două organizații militare, *NATO*. și *Tratatul de la Varșovia*, pe care le prezentăm pe scurt în cele ce urmează. Astfel, la 4 aprilie 1949, miniștri de externe ai Belgiei, Canadei, Danemarcei, Franței, Islandei, Italiei, Luxemburgului, Norvegiei, Olandei, Portugaliei, Regatului Unit și SUA semnează la Washington **Tratatul** numit **Organizația Atlanticului de Nord (NATO)** abreviere în engleză - *North Atlantic Treaty Organization* și **OTAN** - *Organization du Traite de l'Atlantique du NORD*, prescurtarea în franceză).

În anul 1952 adera la NATO Turcia și Grecia, iar în 1955 R.F. Germania. NATO se extinde în mai 1982 în urma aderării Spaniei; la 16 decembrie 1997 adera la NATO Polonia, Cehia și Ungaria, care au devenit membre cu drepturi depline în 1999; la 29 martie 2004 au mai fost primite în alianță: Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, **România**, Slovacia și Slovenia; ultima extindere a NATO a fost efectuată la 1 aprilie 2009 cu Albania și Croația.

Conform actualei concepții strategice, *misiunile* actuale ale acestei alianțe sunt:

➤ asigurarea unui mediu de stabilitate în Europa astfel încât, nici un stat să nu fie capabil să intimideze, să se impună în fața altuia sau să impună strategia sa hegemonică prin amenințare sau prin folosirea forței;

➤ menținerea unei capacități militare suficientă pentru a preveni războiul și a asigura o apărare eficientă, precum și pentru a gestiona cu succes crizele care ar putea afecta securitatea membrilor săi;

➤ constituirea sa ca forum de consultări între aliați pe probleme care ar afecta securitatea membrilor săi;

➤ descurajarea și apărarea împotriva oricărei agresiuni asupra membrilor alianței;

➤ NATO menține echilibrul strategic în Europa.

După modelul NATO, se constituie blocuri militare și în alte zone ale lumii:

Tratatul (Pactul) de la Varșovia, cu denumirea oficială - mutuală *Tratatul de prietenie, cooperare și asistență mutuală*, încheiat la 14 mai 1955, între Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, R.F. Germană, Polonia, România, Ungaria și URSS; în anul 1968, Albania s-a retras oficial din tratat, în urma rupturii relațiilor cu URSS. Membrii pactului își luaseră angajamentul de a se apăra unii pe alții, dacă unul sau mai mulți dintre ei erau atacați.

Pe timpul revoluției maghiare din 1956 trupele sovietice, care inițial își redusese ră efectivele din Ungaria, ca urmare a evenimentelor, au revenit în forță în sprijinul fracțiunii conduse de Ianos Kadar și, în circa două săptămâni, cealaltă grupare politică, cea a lui Imre Naghi, sprijinită mai ales moral și financiar de NATO, a fost înfrântă. De asemenea, trupele Tratatului de la Varșovia, mai puțin România, au invadat Cehoslovacia în august 1968, pentru a pune capăt reformelor puse în practică de Alexander Dubcek, în așa numita intervenție politico-militară „Primăvara de la Praga”.

Pactul de la Varșovia și NATO *nu au intrat niciodată în confruntări violente directe*, dar au fost adversarii principali în războiul rece. Ca urmare a evenimentelor petrecute în Europa începând cu anul 1989, Tratatul de la Varșovia a devenit desuet, astfel că la întâlnirea de la Praga, a reprezentanților statelor membre, a fost desființat, începând cu 1 iulie 1991.

Tratatul ANZUS, încheiat în septembrie 1951, la San Francisco între SUA, Regatul Unit, Franța, Australia, Noua Zeelandă, Filipine, Thailanda și Pakistan.

Pactul de la Bagdad încheiat tot în 1955, între Regatul Unit, Iran, Irak, Turcia și Pakistan; în 1959, Irakul se retrage din această organizație politico-militară, ca urmare a confruntărilor cu Iranul; de atunci acest pact s-a numit **CENTO (Organizația Pactului Central)** până în anul 1979, când s-a autodesființat.

Cortina de fier este un termen folosit pentru a desemna linia de demarcație între Europa Occidentală și Europa Răsăriteană, din perioada războiului rece. Deși expresia fusese folosită încă din 1819, cu sensul de „bariera impenetrabilă”, ea a fost consacrată în urma celebrului discurs a lui Wiston Churchill din 5 martie 1946, în care a afirmat printre altele: „*De la Stettin, la Marea Baltică, până la Trieste, la Marea Adriatică, o cortină de fier a coborât de-a curmezișul continentului.*”

Discursul menționat mai sus a fost rostit de W. Churchill în localitatea *Fulton* din SUA, prin care atrăgea atenția folosind expresia „*cortina de fier*” asupra pericolului ce plana asupra democrațiilor occidentale, aflate pe punctul de a fi înghițite de comunism, prilej de a propune o strânsă alianță anglo-americană, pentru a face față pericolului roșu.

Secțiunea a IV-a **Războiul în viitor**

Specialiștii politico-militari consideră că sub impactul extinderii cuceririlor științifico-tehnice și ca urmare a multiplelor determinări a fenomenului război, actualul tip de confruntări militare va dispărea treptat, locul lui fiind luat de un altul ce va oglindi nivelul de dezvoltare și civilizație atins de societățile umane. Considerând războiul ca o confruntare de natură politică, economică, demografică, tehnico-științifică, psihologică, diplomatică, socială, morală, culturală, informațională și militară, pentru fiecare din aceste determinări există legități și principii specifice. Pregătirea războiului, desfășurarea și deznodământul acestuia sunt determinate de o complexitate de factori precum:

- dimensiunea și rolul determinant al politicii în stabilirea scopului războiului;
- posibilitățile economice ale statelor (coalițiilor);